

Apžvalgoje pateikiama apibendrinta informacija apie Lietuvos vartojimo kredito rinką ir jos raidos tendencijas 2012 m. Apžvalga pagrįsta vartojimo kredito davėjų (ne kredito įstaigų) Lietuvos bankui pateikta informacija Vartojimo kredito davėjų privalomos informacijos teikimo Lietuvos bankui taisyklių, patvirtintų Lietuvos banko valdybos 2012 m. gruodžio 6 d. nutarimu Nr. 03-248, nustatyta tvarka.

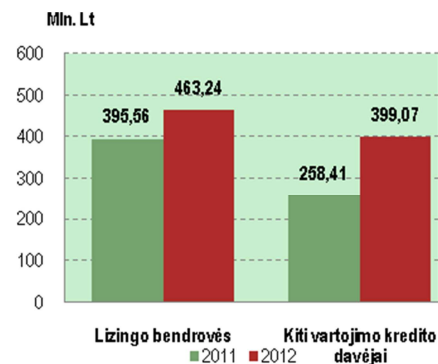
Vartojimo kredito rinka

2012 m. gruodžio 31 d. į viešąjį vartojimo kredito davėjų sąrašą buvo įrašytos 56 įmonės (ne kredito įstaigos), turinčios teisę teikti vartojimo kreditus.

Šios bendrovės 2012 m. pabaigoje buvo išdavusios **621 tūkst. vartojimo kreditų – 70 % daugiau nei** 2011 m. pabaigoje, kai pasirašytų kreditų skaičius nebuvo viršijęs 366 tūkst.

Praėjusių metų pabaigoje vartojimo kredito gavėjams išmokėtų kreditų suma sudarė **862,31 mln. Lt.** Palyginti su ankstesniais metais, kreditų **portfelis išaugo 208,34 mln. Lt.** arba **32 %**. Sparčiau augo kitų (ne lizingo) vartojimo kredito davėjų paskolų portfeliai, jų vartojimo kreditų sumos likutis per metus pašoko **54 %**, o lizingo bendrovių paaugo **17 %** (žr. 1 pav.).

1 pav. Vartojimo kredito likutis pagal vartojimo kredito davėjo tipą 2011 m. ir 2012 m. gruodžio 31 d.

Toliau apžvalgoje informacija teikiama ne pagal vartojimo kredito davėjus, o pagal vartojimo kredito sutarčių rūšis, skaidant jas į sąskaitos kreditavimo¹, susietojo vartojimo² ir kitus vartojimo kreditus,

¹ Sąskaitos kreditavimo sutartis – aiškiai suformuluota vartojimo kredito sutartis, pagal kurią vartojimo kredito davėjas vartojimo kredito forma suteikia vartojimo kredito gavėjui galimybę disponuoti lėšomis viršijant esamą vartojimo kredito gavėjo sąskaitos likutį.

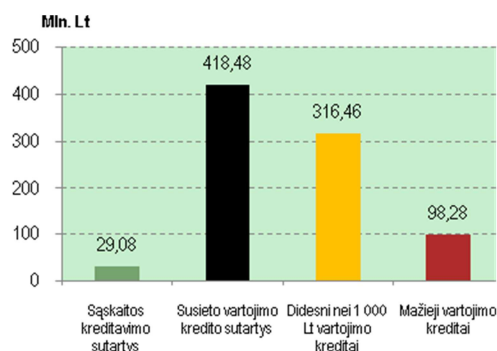
² Susietojo vartojimo kredito sutartis – vartojimo kredito sutartis, kai: 1) vartojimo kreditas yra skirtas konkrečių prekių tiekimo ar konkrečių paslaugų teikimo sutarčiai finansuoti ir 2) prekių tiekimo ar paslaugų teikimo ir vartojimo kredito sutartys sudaro vieną komercinį sandorį. Laikoma, kad prekių tiekimo ar paslaugų teikimo ir vartojimo kredito sutartys sudaro vieną komercinį sandorį, kai yra bent viena iš šių sąlygų: prekių tiekėjas arba paslaugų teikėjas pats finansuoja vartojimo kredito gavėjui suteikiamą vartojimo kreditą; vartojimo kredito suteikimą finansuoja trečioji šalis, kuri, sudarant ar rengiant vartojimo kredito sutartį, naudojasi prekių tiekėjo ar paslaugų teikėjo paslaugomis; vartojimo kredito sutartyje aiškiai nurodomos konkrečios tiekiamos prekės ar konkrečios teikiamos paslaugos.

pastaruosius išskaidant į mažuosius³ ir tuos, kurie nepriskirtini prie mažųjų kreditų pagal apibrėžimą (toliau – didesni nei 1 000 Lt vartojimo kreditai).

Galimybė nagrinėti duomenis pagal kredito sutarties rūšį atsirado pakeitus Vartojimo kredito davėjų privalomos informacijos teikimo Lietuvos bankui taisyklės, todėl **duomenys neturėtų būti tiesiogiai lyginami su 2011 m. duomenimis**, išskyrus tuos atvejus, kai jie lyginami tekste.

2012 m. pabaigoje vartojimo kredito davėjai fiziniams asmenimis buvo suteikę 243 tūkst. kreditų pagal susietojo vartojimo kredito sutartis, 365 tūkst. kitų kreditų, iš jų 224 tūkst. (61 %) buvo mažieji vartojimo kreditai, 13 tūkst. kreditų buvo suteikta pagal sąskaitos kreditavimo sutartis (teikė tik dvi lizingo įmonės, bankų patronuojamosios bendrovės). Pagal kreditų sumos likutį didžiausia kreditų suma buvo suteikta pagal susietojo vartojimo kredito sutartis – 418,48 mln. Lt. Nagrinėjant pagal kitas vartojimo kredito sutartis išduotų kreditų portfelį, praėjusių metų pabaigoje didesnių nei 1 000 Lt vartojimo kreditų buvo suteikta 316,46 mln. Lt, mažųjų vartojimo kreditų likutis sudarė 98,28 mln. Lt (žr. 2 pav.).

2 pav. Vartojimo kredito likutis pagal vartojimo kredito sutartis 2012 m. gruodžio 31 d.

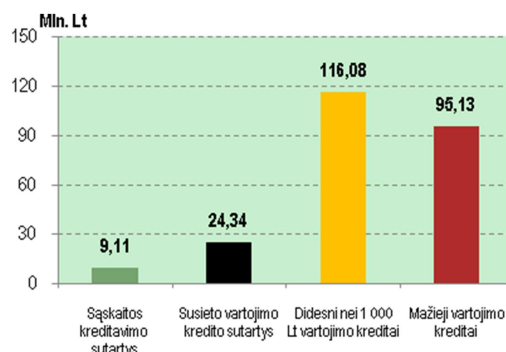

Vartojimo kredito gavėjų skolinių įsipareigojimų vykdymas

Vertinant visus vartojimo kreditus, pažymėtina, kad 2012 m. pabaigoje buvo 20 % (123 tūkst.) kreditų, pagal kuriuos ilgiau nei 60 dienų iš eilės buvo vėluojama vykdyti skolinius įsipareigojimus. (Palyginimui – kredito įstaigų namų ūkiams suteiktų unikalių vartojimo paskolų, kurių gavėjai pripažinti vėluojančiais mokėti įmokas metų pabaigoje, skaičiaus dalis sudarė 12 %⁴).

Bendra įsiskolinimų suma, kai mokėjimas buvo pradelstas ilgiau kaip 60 dienų iš eilės, 2012 m. gruodžio 31 d. sudarė **244,66 mln. Lt** (įskaitant delspinigius, netesybas ir kitas pagal sutartis mokėtinas sumas). **Dažniausiai vartojimo kredito gavėjai vėluoja mokėti įmokas už paimtus mažuosius vartojimo kreditus.** Tokių kreditų gavėjų

3 pav. Vartojimo kredito gavėjų įsiskolinimų, kai mokėjimas buvo pradelstas ilgiau kaip 60 d. iš eilės, suma pagal vartojimo kredito sutartis 2012 m. gruodžio 31 d.

³ Mažasis vartojimo kreditas – pagal vartojimo kredito sutartį, išskyrus sąskaitos kreditavimo ar susietojo vartojimo kredito sutartis, išmokėtas vartojimo kreditas, kai vartojimo kredito gavėjui išmokėto vartojimo kredito suma sutarties galiojimo metu yra ne didesnė kaip 1 000 Lt.

⁴ Lietuvos banko „Paskolų turinčių namų ūkių finansinės būklės apžvalga“. Pastaba: pastarosios ir šios apžvalgos metodikos yra skirtingos, todėl jų rezultatai turėtų būti lyginami su atsarga.

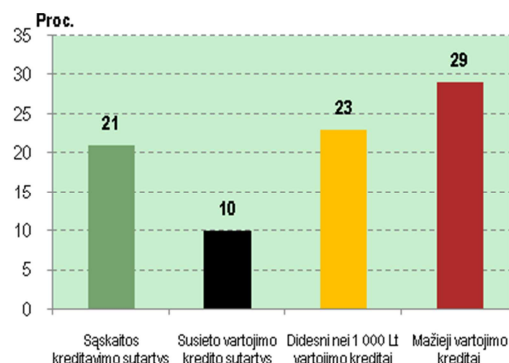
pradelstų mokėti paskolų dalis⁵ 2012 m. pabaigoje sudarė net **29 %**, arba 65 tūkst. **kreditų**.

Pradelstų mokėti paskolų dalis pagal sąskaitos kreditavimo sutartis sudarė 21 % (3 tūkst. kreditų), pagal susietojo vartojimo – 10 proc. (23 tūkst.), didesnių nei 1 000 Lt kreditų – 23 % (33 tūkst.) kreditų (žr. 4 pav.)

Santykinai didžiausias sumas buvo **skolingi** būtent mažųjų ir didesnių nei 1 000 Lt kreditų gavėjai. Mažųjų kreditų gavėjų **sukaupta skola buvo 95,13 mln. Lt** (žr. 3 pav.), o tai sudarė net 97 % viso mažųjų kreditų sumos likučio.

Didesnių nei 1 000 Lt kreditų gavėjų pradelstų skolų suma sudarė 116,08 mln. Lt – 37 % šių kreditų sumos likučio.

4 pav. vartojimo kreditų, už kuriuos vėluota mokėti įmokas, skaičiaus dalis 2012 m. gruodžio 31 d.

Mažieji vartojimo kreditai

Mažuosius vartojimo kreditus 2012 m. teikė 37 įmonės, 2011 m. – 31 įmonė⁶. Per 2012 m. vartojimo kredito davėjams išmokėta **796,13 tūkst.** mažųjų vartojimo kreditų ir paskolinta **309,66 mln. Lt**, o vidutinis kredito sumos dydis sudarė **389 Lt**. 2012 m. mažojo vartojimo kredito gavėjų sumokėta bendra vartojimo kredito kaina⁷ sudarė **86,71 mln. Lt**.

2012 m. pabaigoje net **40,7 %** likusių grąžinti kreditų sumos sudarė tie mažieji kreditai, kurių grąžinimo terminas buvo pratęstas.

Mažųjų vartojimo kredito davėjų paslaugomis 2012 m. pabaigoje naudojami **185,1 tūkst. klientų**, iš jų **65,5 tūkst. (35 %)** asmenų, jaunesnių nei 25 m. amžiaus. Dviejose įmonėse jaunų asmenų dalis sudaro daugiau nei 50 % visų mažojo vartojimo kredito gavėjų skaičiaus. Ir nors statistika nerodo didelės priklausomybės tarp jaunų klientų dalies įmonėje ir vėluojamų grąžinti kreditų, tačiau dažnai jaunų asmenų paimtus kreditus grąžina ne jie patys, o artimieji. Tinkamai atliekamas vartojimo kredito gavėjų mokumo vertinimas turėtų užtikrinti, kad besiskolinantieji nepatirtų didesnių nepatogumų grąžindami kreditą, tačiau tai, kad vis dar egzistuoja pakankamai didelė dalis jaunų asmenų, leidžia abejoti, ar mokumas ir galimybės grąžinti kreditą yra įvertinami tinkamai.

⁵ Pradelstų mokėti paskolų dalis skaičiuojama vartojimo kreditų, kai mokėjimas buvo pradelstas, skaičių laikotarpio pabaigoje dalijant iš išmokėtų pagal ataskaitinio laikotarpio pabaigoje galiojančias (įskaitant ir pratęstas) vartojimo kredito sutartis vartojimo kreditų skaičiaus. Galiojanti vartojimo kredito sutartis – vartojimo kredito sutartis, pagal kurią nėra įvykdytos visos sutartinės prievolės (gali būti ir perduotos išieškoti, vėluojančios ir nutrauktos ir kt.).

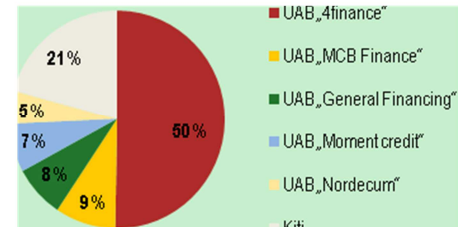
⁶ 2011 m. į kitų vartojimo kreditų (iš jų ir mažojo) davėjų sąrašą nebuvo įtrauktos įmonės UAB „General Financing“, UAB „Ūkio banko lizingas“, UAB „SNORO lizingas“ dėl ribotos galimybės išskaidyti portfelį pagal kredito rūšis. Palyginti su 2011 m. (žr. skyrių „Pokyčiai per ataskaitinį laikotarpį“), į šių bendrovių duomenis nebus atsižvelgiama.

⁷ Visos išlaidos, įskaitant palūkanas, komisinius mokesčius ir visus kitus su vartojimo kredito sutartimi susijusius mokesčius (vartojimo kredito sutarties sudarymo, administravimo, pakeitimo, nutraukimo ir kitus su vartojimo kredito sutarties sudarymu bei vykdymu susijusius mokesčius), kuriuos vartojimo kredito gavėjas turi sumokėti ir kurie yra žinomi vartojimo kredito davėjui, išskyrus atlyginimą notarui.

Vidutinė svartinė bendros mažojo vartojimo kredito kainos metinė norma sutarties sudarymo metu buvo **177 %⁸**, o vidutinė svartinė metinė palūkanų norma – **105 %**.

Mažojo vartojimo kredito rinka yra labai koncentruota – vien UAB „4Finance“ paskolų likutis sudaro 50 % visos rinkos likučio, o 5 didžiausios įmonės, teikiančios mažuosius vartojimo kreditus, užima 80 % rinkos (5 pav.).

5 pav. Vartojimo kredito davėjų pasiskirstymas pagal mažųjų vartojimo kreditų sumos likutį 2012 m. gruodžio 31 d.

Tendencijos mažojo vartojimo kredito rinkoje 2011 ir 2012 m.

Šiame skyriuje, siekiant palyginamumo, neatsižvelgiama į UAB „General Financing“, UAB „Ūkio banko lizingas“, UAB „SNORO lizingas“ pateiktus duomenis. Dėl tos pačios priežasties **šiuo skyriuje pateikti duomenys neatitinka analogiškų kituose šios apžvalgos skyriuose pateikiamų duomenų.**

neatitinka analogiškų kituose šios apžvalgos skyriuose pateikiamų duomenų.

Per metus įmonių, kurios daugiausia teikė mažuosius kreditus 2011 m., bendras paskolų portfelis išaugo nuo 83,18 mln. iki 206,91 mln. Lt, t. y. **2,5 karto**. Didžioji įmonių dauguma padidino paskolų portfelį – **7 įmonių portfelis išaugo daugiau nei 3 kartus, 6 įmonių – daugiau kaip 2 kartus**, 4 įmonių paskolų portfeliai sumažėjo, o 2 bendrovės buvo išbrauktos iš vartojimo kredito davėjų sąrašo. **Didžiausi žaidėjai vartojimo kredito rinkoje per metus reikšmingai padidino suteikiamų paskolų apimtį.** Daugiausia augimą lėmė plačiai paplitusi, gana agresyvi vartojimo kredito reklama, formuojanti neadekvačius lūkesčius dėl svajonių išsipildymo, viliojanti dovanomis ir ypatingais pasiūlymais, kurie dažnai neatitinka atsakingojo skolinimo principų.

Pradelstų mokėti paskolų dalis auga lėčiau nei pati rinka, tačiau lėtesnį augimą lemia rinkos ypatumai. Vartojimo kredito gavėjų įsiskolinimai⁹ (įskaitant delspinigius, netesybas ir kitas pagal sutartis mokėtinas sumas), kai mokėjimas buvo pradelstas ilgiau kaip 90 dienų iš eilės, išaugo nuo 76,48 mln. iki 117,88 mln. Lt, t. y. 54 %. Pradelstų vartojimo kreditų skaičius sudarė 68,34 tūkst. – palyginti su 2011 m., jis padidėjo 66 %.

Vartotojams svarbu žinoti

Lietuvos bankas atkreipia vartotojų dėmesį, kad vartojimo kredito sutarties pratęsimas ar sąlygų keitimas gali pabranginti kreditą. Mažųjų vartojimo kredito rinkoje įsigalėjo praktika, kad klientui pageidaujant paskolos grąžinimo terminas yra pratęsiamas. Pratęstas kreditas nelaikomas pradelstu. Pratęstų kreditų dalis mažųjų vartojimo kreditų rinkoje sudaro net 40 %. Šią praktiką

⁸ Bendra vartojimo kredito kaina turi būti protinga, pagrįsta, atitikti sąžiningos verslo praktikos reikalavimus ir nepažeisti vartojimo kredito gavėjo ir vartojimo kredito davėjo interesų pusiausvyros. Preziumuojama, kad bendra vartojimo kredito kaina neatitinka reikalavimų, jeigu vartojimo kredito sutartyje nustatyta bendros vartojimo kredito kainos metinė norma sutarties sudarymo momentu yra didesnė kaip 200 %.

⁹ Informacija apie vartojimo kredito gavėjų įsiskolinimą gali skirtis, kadangi pasikeitė metodika. 2011 m. įsiskolinimas buvo skaičiuojamas, kai mokėjimas pradelstas ilgiau kaip 1 mėn. ir jo suma yra ne mažesnė kaip 10 % negrąžintos bendros vartojimo kredito sumos arba mokėjimas yra pradelstas ilgiau kaip 90 kalendorinių dienų iš eilės. Siekiant palyginamumo, 2012 m. imami tik tie įsiskolinimai, kai mokėjimas buvo pradelstas ilgiau kaip 90 d. iš eilės.

taiko dauguma šiuo metu veikiančių įmonių. Praktikoje už vartojimo kredito sutarties pratęsimą reikalaujama sumokėti „pratęsimo mokesį“. Dažniausiai kaip „pratęsimo mokesį“ reikalaujama sumokėti palūkanas už terminą, kuriam atidedamas paskolos grąžinimas, tačiau pažymėtina, kad pratęsiant terminą ar keičiant vartojimo kredito sutarties sąlygas nėra reikalaujama laikytis 200 % ribos skaičiuojant bendrą vartojimo kredito kainos metinę normą, todėl sutarties pratęsimas ar keitimas gali pabranginti vartojimo kreditą.

Vartojimo kredito gavėjas, naudodamas vekselius, iš esmės praranda galimybę ginčyti skolą. Vekseliai yra populiariausia priemonė tarp vartojimo kredito davėjų naudojamų prievolių užtikrinimo priemonių. Nors vekseliai mažųjų vartojimo kreditų rinkoje nėra plačiai paplitę (juos naudoja 6 mažojo vartojimo kredito davėjai), tačiau yra įmonių, kurios naudoja vekselius gana dažnai. Vartotojai turėtų atkreipti dėmesį į tai, kad tuo atveju, jeigu vartojimo kredito gavėjas (vekselio davėjas) vekselyje nustatytu terminu paprastojo vekselio neapmoka (negrąžina pasiskolintų pinigų), vartojimo kredito davėjui nebereikia kreiptis į teismą dėl skolos priteisimo, o tiesiog įstatymo nustatytais terminais ir tvarka kreiptis į notarą dėl vekselio užprotestavimo (jeigu vekselio davėjas nėra atleidęs nuo šios pareigos) ir vykdomojo įrašo padarymo. Turėdamas notaro padarytą vykdomąjį įrašą vekselyje, vartojimo kredito davėjas gali kreiptis tiesiogiai į antstolius dėl skolos išieškojimo, o vartojimo kredito gavėjas iš esmės praranda galimybę ginčyti skolą.

Tais atvejais, kai vartojimo kredito davėjas ne dėl vartojimo kredito gavėjo kaltės netinkamai įvertino vartojimo kredito gavėjo mokumą ir vartojimo kredito davėjo neįvertintos arba netinkamai įvertintos aplinkybės iš esmės lėmė pavėluotą įmokų mokėjimą, netesybos ir mokesčiai pavėluoto įmokų mokėjimo atvejais vartojimo kredito gavėjui neturi būti taikomi. Tuo atveju, jei mokumas buvo įvertintas tinkamai, netesybos yra pagrįstos, tačiau pavėluoto įmokų mokėjimo atvejais vartojimo kredito gavėjui taikomos netesybos negali būti didesnės kaip 0,05 % pradelstos sumokėti sumos už kiekvieną pradelstą dieną, o jokios kitos netesybos ir mokesčiai už vartojimo kredito sutartyje numatytų finansinių įsipareigojimų nevykdymą vartojimo kredito gavėjui negali būti taikomi.

Vartojimo kredito gavėjas, nurodydamas priežasties, gali atsisakyti vartojimo kredito sutarties per 14 kalendorinių dienų. Tokiu atveju vartojimo kredito gavėjas turi grąžinti pasiskolintą sumą ir palūkanas, susikaupusias nuo dienos, kurią buvo išmokėtas vartojimo kreditas, iki vartojimo kredito grąžinimo dienos. Vartojimo kredito sutarties atsisakymo atveju vartojimo kredito davėjas neturi teisės iš vartojimo kredito gavėjo gauti jokios kitos kompensacijos, išskyrus kompensaciją už viešojo administravimo įstaigoms sumokėtus negrąžinamus mokesčius.

Vartojimo kredito gavėjai gali ginti savo teises. Pirmiausia vartojimo kredito gavėjai gali kreiptis į vartojimo kredito davėjus. Neišsprendus problemos kartu su jais, vartotojai gali kreiptis į Lietuvos banką. Per 2012 m. Lietuvos bankas gavo 44 skundus dėl vartojimo kreditų. Sąlyginai nedidelį skundų skaičių gali lemti tai, kad vartotojai nepakankamai domisi savo teisėmis ir galimybėmis jas ginti.

Lietuvos banko veiksmai

Lietuvos banko valdyba 2013 m. kovo 19 d. patvirtino Vartojimo kredito gavėjų mokumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatus. Juose detalizuotas vartojimo kredito gavėjo mokumo vertinimas. Taip pat patvirtintas Finansinių paslaugų reklamos gairių papildymas, jis padės

įvertinti, ar vartojimo kredito sutarčių reklama yra tinkama, t. y. ar nepažeidžia draudimo skatinti neatsakingą skolinimąsi. Finansinių paslaugų reklamos gairės, kaip ir Vartojimo kredito gavėjų mokumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatai, įsigalioja 2013 m. liepos 1 d.

Lietuvos banko Priežiūros tarnybos 2013 m. veiklos plane numatyta peržiūrėti vartojimo kreditų teikimo veiklą reglamentuojančius teisės aktus, visų pirma Vartojimo kredito įstatymą. Pakeitimais bus siekiama spręsti praktikoje pastebėtas vartojimo kreditų teikimo veiklos problemas, taip pat patikslinti kai kurias Vartojimo kredito įstatymo nuostatas, atsižvelgiant į 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių reguliavimo.

Be to, tęsiama praėjusiais metais pradėta praktika tikrinti vartojimo kredito davėjų veiklą.

Lietuvos bankas taip pat daug dėmesio skiria vartotojų švietimui.